

Змішана графічна техніка лінійно-плямового зображення в орнаменті

Анотація. У статті представлено орнамент як унікальне явище мистецтва, що відображає культурні, духовні й побутові традиції різних народів та епох. Основна увага приділена лінійно-плямовим композиціям як ключовому виконанню орнаментального мистецтва, їх структурі, взаємодії елементів та еволюції від простих народних форм до складних композицій стилю модерн. Проаналізовано особливості застосування лінії та плями в декоративному мистецтві, а також можливості сучасного комп'ютерного проектування для вдосконалення техніки орнаменту. Висвітлено перспективи збереження й розвитку традиційних методів у поєднанні з інноваційними підходами.

Ключові слова: орнамент, лінія, пляма, декоративне мистецтво, лінійно-плямові композиції, традиції, інноваційні технології.

Annotation. The article presents the ornament as a unique art phenomenon that reflects the cultural, spiritual and household traditions of different peoples and eras. The main attention is paid to linear and spotted compositions as a key performance of ornamental art, their structure, interaction of elements and evolution from simple folk forms to complex compositions of the Art Nouveau style. The peculiarities of the use of lines and spots in decorative art, as well as the possibilities of modern computer design for improving the technique of ornamentation, are analyzed. The prospects for the preservation and development of traditional methods in combination with innovative approaches are highlighted.

Keywords: ornament, line, spot, decorative art, line-spot compositions, traditions, innovative technologies.

Орнамент – унікальне явище в мистецтві, безпосередньо пов'язане з матеріальним світом, що відображає поняття людини про нього у конкретний момент часу... В ньому відображаються глибокий духовний початок, ритм часу, побутові сюжети, традиції, обряди різних епох і народів, що є підґрунтям для змістовної складової орнаменту [4, с. 249-250]. В орнаменті набувається первинний генетичний сенс декоративності. В його основі лежить предметна форма, яка поступово трансформується в символ, що в свою чергу – в декоративний мотив – лінію, хвилю, птаха, квітку, коло сонця тощо [1, с. 777]. Багаточисельність орнаментів глибинно визначає художній стиль свого часу, тобто історично сформовану систему художніх засобів. Він є носієм інформації, традицій, семантики знаків та образів [3, с. 20].

В орнаментиці, де формальна краса графічного прийому має велике значення, зустрічається одинадцять сполучень лінії, плями, точка і штриха. Приклади з історії та сучасної практики підтверджують це повною мірою.

Теорія графіки та досвід роботи рисувальників і граверів дозволяє поділити композиції, що утворені поєднанням елементів графіки, на три групи: із застосуванням двох графічних елементів; із застосуванням трьох графічних елементів; із застосуванням усіх графічних елементів.

В ужитковому мистецтві найпоширенішими є композиції, в основу яких покладено поєднання двох елементів графіки. Вони не претендують на вишукану красу орнаменту, побудованого на основі лише одного елемента графіки. І за складністю технічних прийомів не змагаються з побудовами з трьох або чотирьох елементів. Це ніби основний робочий пласт орнаменту. Двоелементні композиції будуються на таких сполученнях: лінія і пляма, лінія і штрих, лінія і точка, точка і штрих, пляма і точка, пляма і штрих.

Перші чотири сполучення використовуються нині частіше за інші.

Сполучення кольорової лінії та кольорової плями – улюблена в орнаменті змішана графічна техніка. Лінія і пляма ефектні в композиціях, але вимагають особливої тактовності у застосуванні. Лінія може нести однакове з плямою зображувальне навантаження, може

бути основою графічного рішення або доповненням плямового рішення.

В орнаменталізації предметів побуту, в станковій та книжковій графіці існує три основних види взаємодії лінії і плями: лінія є контуром для плямової заливки будь-якої зображуваної фігури; лінією розробляються деталі всередині плямового рішення фігур; лінією і плямою будуються фігури, що розташовуються в композиції окремо одна від одної.

Ці три основні види взаємодії лінії і плями, які застосовуються окремо або в поєднаннях одна з одною, дають безліч варіантів композиційних рішень. Все залежить від характеру нанесення лінії і плями на площину. У свою чергу, характер лінії і плями може активно змінюватися. Зміни за світлістю, колірним тоном, насиченістю, товщиною або конфігурацією елементів графіки стимулюють використання у проектуванні орнаментів і площинних, і відтворюючих об'єм ліній і плям. У цьому контексті кожен з видів взаємодії лінії і плями може передбачати:

- площинну лінію і площинну пляму;
- лінію, що відображає об'єм (змінюється за світлістю і шириною), і площинну пляму;
- площинну лінію і пляму, що відображає об'єм (змінюється за світлістю і конфігурацією);
- лінію і пляму, що відображають об'єм.

Прагнення до площинності лінійно-плямових зображень яскраво виражене на друкованих малюнках тканин багатьох країн, оскільки односвітлотні лінія та пляма завжди були характерними для відбитків різьбленої друкованої форми. Розвиток технології друку на тканині протягом століть не міг стерти давню основу. Щоб переконатися в цьому, достатньо згадати двосвітлотні (двотонові) комбінації XVI-XIX ст. в європейській селянській набійці, яка дає уявлення про можливості лінії та плями.

Чітка площинна лінія контуру, що обмежує кольорову пляму в друкованому малюнку на тканині, сходиться до старовинного ручного розпису тканини із застосуванням резерву та до індійських орнаментальних малюнків, виконаних на тканині, дереві та інших матеріалах. У традиційному індійському розписі на тканині часто використовується та й зараз використовується кілька кольорових контурів-резервів, що значно збагачує колорит зображень і надає малюнкам характерної виразності. Плоский односвітлотний контур в одних випадках пом'якшує контраст кольорів орнаменту та фону, в інших підсилює його. У процесі сприйняття дрібних, тонко пророблених контурів контрастних кольорових форм утворюється оптичне змішування фарб і тканина виглядає як складна, що змінює відтінки кольору залежно від точки огляду і кута зору, структури. Кожна пляма або плямочка фарби, що оформлена контуром, має власне звучання, що зливається в композиції в потужне хорове звучання зі складною загальною мелодією.

Найвишуканіші площинні лінійно-плямові зображення були отримані на рубежі XIX-XХ ст. у книжковому декорі, інтер'єрній кераміці і тканинах стилю модерн.

Важко визначити, чому саме сполучення лінії і плями було найрозповсюдженішим і навіть модним. Часто наголошують на взаємозв'язку між широким проникненням у Європу творів мистецтва Японії, Китаю і взагалі захопленням Сходом і новим розумінням графічної мови. У цьому, звісно, є логіка, проте розквіт нової європейської графіки пов'язаний з поглибленим вивченням художниками-графіками засобів художньої виразності і теоретичного усвідомлення їх можливостей. З'явилося естетичне милування грою одного графічного засобу, а якщо застосовувалося сполучення засобів, то обов'язково контрастне. Лінія і пляма – гостре сполучення, засвоєнням якого займалось чимало майстрів.

Тільки з кінця XIX ст. водночас з творчим засвоєнням Європою культурних досягнень Сходу пляму починають використовувати нарівні з лінією. Це видно як на тканинах, фарфорі, так і в станковій і прикладній графіці.

Без уваги не повинно залишитися й японське мистецтво, що внесло свій вклад у нове

мистецтво Європи. Геніальні японські художники дозволили собі найнезбагненніші з точки зору європейської естетики сполучення плям і ліній і робили це з чудовим композиційним відчуттям цілого в зображенні.

«Нове графічне бачення», батьківщиною якого прийнято вважати Англію, передбачало досягнення європейської та японської ксилографії. Новий графізм підкреслено виражений у більшості англійських тканин стилю модерн.

Професійне застосування в малюнку на тканині і паперових шпалерах площинних і відображаючих об'єм ліній і плям різної складності існує також і в традиційних великих квіткових орнаментах. Головним мотивом, як правило, є троянди з пелюстками і листям, модельовані кольоровими плямами різної світлості. Великі квіти з виявленим об'ємом – постійний мотив багатьох декоративних тканин. Лінією уточнюються і пропрацьовуються деталі. Цей принцип також популярний у друкованих малюнках на шовкових тканинах. Шовк, завдяки своїм властивостям, надає кольору деякої глибини, що ще більше підсилює ефект тональних переходів. Цей ефект використовується й в сучасних абстрактних малюнках, в яких лініями і плямами різної світлості, конфігурації, колірному тону і насиченості будується будь-яка конкретна геометрична або природна форма. Елементи графіки, виконуючи роль мотивів, живописно розкидані по поверхні. Одні, змінюючись за світлістю, ніби з'являються з глибини тканини, інші «плавають» на її поверхні.

Лінійно-плямові композиції посідають важливе місце в історії та сучасній практиці орнаментального мистецтва. На основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

1. Поєднання ліній та плям є одним із найпоширеніших і найефективніших засобів створення орнаментальних композицій, що підтверджує багатовікова історія їх використання в різних культурах.

2. До основних переваг лінійно-плямових композицій належать: універсальність застосування в різних видах декоративного мистецтва; широкі можливості для створення як площинних, так і об'ємних зображень; здатність передавати складні художні образи простими засобами; гнучкість у створенні різноманітних декоративних ефектів.

3. В історичному розвитку лінійно-плямові композиції пройшли шлях від простих форм у народному мистецтві до складних художніх рішень у професійному мистецтві, зокрема в стилі модерн.

4. Серед сучасних можливостей можна виокремити такі: успішне застосування в комп'ютерному проектуванні; створення нових декоративних ефектів за допомогою поєднання традиційних і сучасних технологій; актуальності в сучасному дизайні збереження текстилю та інших декоративних виробів.

5. Основними напрямками перспективного розвитку є: подальше вдосконалення техніки створення лінійно-плямових композицій; розширення можливостей за рахунок нових технологій; розвиток і збереження традиційних методів у поєднанні з інноваційними підходами.

Таким чином, лінійно-плямові композиції залишаються одним із вихідних художніх засобів в орнаментальному мистецтві, демонструючи невичерпний потенціал для подальшого розвитку та застосування в сучасному дизайні.

Список використаних джерел:

1. Марущак О., Зузяк Т., Соловей В., Кізім С. Синергія цифрових технологій та засобів національного орнаменту у формуванні естетичних уявлень фахівців культури та мистецтва. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9(15). С. 770-781.

2. Марущак О.В., Василько В.О., Давидюк А.В., Микитин А.Я., Черненко Д.С. Форма як засіб виразності у створенні художнього образу в образотворчому мистецтві. *Modern directions of scientific research development*. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference.

BoScience Publisher (May 18-20, 2022). Chicago, USA. 2022. Pp. 602-610.

3. Марущак О.В., Дощечкіна І.В., Лукова О.М. Розвиток у майбутніх педагогів середньої і професійної освіти, фахівців образотворчого та декоративного мистецтва художньо-творчої активності засобами орнаментального мистецтва. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 1. С. 19-23.

4. Марущак О.В., Красильникова І.В., Гусонька О.О., Заєць Л.В., Русавська Ю.О. Теоретичні основи створення робочих рисунків орнаменту. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 249-257.